

**Sprehodi po
knjižnem trgu**

Žiga Valetič

Anja Zag Golob: Poskus vsakdanjosti.

Maribor: samozaložba, 2024.

Foto: Roman Špič

Nagrajena pesnica, radijsko-televizijska kolumnistka, urednica stripovske založbe VigeVageKnjige in aktivna polemičarka na družbenem omrežju Facebook, kjer so njene redne in temeljite polemike usmerjene v problematične družbene in kulturne pojave, ne izpelje pa iz njih dejanskega dialoga, se je v knjigi *Poskus vsakdanjosti*, ki jo je izdala v samozaložbi, poskusila v eseju. In ker vanj zakoraka iskreno sramežljivo, mu v podnaslovu niti ne reče esej, temveč bolj otroško, osnovnošolsko, pa vendar bistroumno: "prosti spis". Takrat smo jih namreč pisali, proste spise, bili so naš prvi stik z malce daljšim svobodnim (pisnim) artikuliranjem sebe, lastnih prepričanj in doživetij, kar pa se je ponavadi moralo zavrteti okrog neke teme, ki so jo določile učiteljice, učitelji ali pač šolski sistem. Anja Zag Golob si v podobni maniri sama izbere enajst izhodiščnih tem, ravno zaradi zadržanosti – kot da ne bi povsem vedela, ali bo zvrsti kos – pa vzame vstop v esej resno in z vsem spoštovanjem do forme in njene zgodovine. To pomeni, da ne daje občutka, da je to knjiga o njej; njena bivanjska izkušnja sicer predstavlja vezno nit celote, a je tu kot podlaga, s tem pa preplet osebnega in družbenega, notranjega in zunanjega postane takšen, kot ga od eseja v resnici pričakujemo: grenko-sladek *reality check* v lovu na prebliske jasnosti. Grenke so v tem pogledu nekatere izkušnje s človeškim svetom, sladke pa drobne radosti, med katerimi se največkrat znajde umetnost.

Izbrane teme niso trpke. Mogoče bo za takšne več prostora drugič. Ali pač nikoli. Naslovi spisov so kratki, že pogled nanje pa razgrne, da je avtorica želela premisliti le najbolj navdihujoče stvari, ki jo plemenitijo in delajo, kar kot človek je. O poljskem režiserju Krzysztofu Kieślowskem, avtorju trilogije *Tri barve*. O ljubezni do gledališča in o beograjskem kafiču *Kultura*. O davno razpadli rock skupini Ekatarina Velika, ki jo bomo poslušali še dolgo. O čaju in predvsem o čajnicah, ki izginjajo. O praženem krompirju (*Restana rpica*) in spominih na otroštvo in prednike. O poeziji. O izgubljeni umetnosti odnosa skozi pisanje pisem. O znamenitem *Kölnskem koncertu* ameriškega pianista Keitha Jarretta. O potovanjih z vlaki. O knjigarnah, ki so lahko veliko bolj osebne, kot jih večinoma najdemo. In na koncu o drevesu. Manjka vsaj še kak spis o stripu oziroma stripih, a seme za prihodnost mora ostati.

Tudi "modrost" je obvezna sopotnica dobrih esejev, čeprav si je esejisti in esejistke v skromnosti in morda celo v negotovosti ne pripisujejo ali si preprosto ne upajo priznati, da pravzaprav tipajo po njej. Predobro namreč vedo, da obstajajo podžanri esejev z intenco, ki sega dlje od same literature, kot so denimo priročniki za samopomoč, katerih avtorji lastno vsebino in sebe še prehitro razglasijo za modre. Modrost, ki jo vendarle najdemo tudi v pričujoči knjigi, je vračanje k pristnosti, saj se pred nami prikrito sestavi nabor drobnih "navodil" za upočasnjevanje življenja, kar pa od nas terja tudi nekaj truda. Pozornosti. Razmisleka. In neke na poti tudi užitka. Vlak. Knjiga. Branje poezije. Pisanje na roko. Čajni obred.

Ob vse večjem manku javne refleksije popularne kulture in umetnosti pa je *Poskus vsakdanjosti* še en primer slovenske esejistike, ki razširja prav to obzorje. V tem smislu so bili podobni že lanski eseji Helene Koder, s katero Zag Golob deli navdušenje nad pesnikovanjem Milana Jesiha, v tem smislu podobna pa je tudi pisava Uroša Zupana. Zag Golob sicer strogo ločuje med popularno kulturo in umetnostjo, vsekakor bolj strogo, kot smo tega vajeni, knjiga pa v resnici ne pripomore k temu, da bi avtoričino razumevanje te ločnice tudi mi razumeli bolje. EKV so bili na primer skupina, ki je – npr. z vrhunsko muzikaličnostjo klaviaturistke Magi in tudi ostalih ter z Milanovo poezijo v besedilih – to dvoje odlično premoščala. Tudi Jarrettov *Kölnski koncert* je, kot smo videli ob petdesetletnici tega dogodka, zaradi specifičnih okoliščin, v katerih je nastal, začel prehajati v popkulturni mit, za razliko od številnih improvizacijskih koncertov, ki tja ne bodo segli (*La Scala* ali serija njegovih japonskih koncertov *Sun Bear Concerts*) in so, če ne zaradi drugega, zaradi problematičnega klavirja v Kölnu, izvedeni bolje. Da o stripovskih romanih ne govorimo, saj ti kot

panoga obstajajo natanko na točki, kjer se umetnost in pop najbolj očitno stikata. Iskanje pikolovskih razmejitev med umetnostjo in popom se – za predano pesnico razumljivo – najbolj pokaže v eseju o poeziji ali v opazkah o njej. Bob Dylan in umetnost poezije? Domnevno prenizkotno. Začetek je izrazito aktualističen: “Svetovni ekonomski red potiska večino populacije v položaj, v katerem je umetnost (navidežno) postala luksuz peščice bolj situiranih, vse slabši izobraževalni sistemi ter vse manj dostopno izobraževanje pa to dihotomijo zgolj povečujejo, ker slabo izobraženi oziroma neizobraženi ljudje umetnosti ne morejo več razumeti, s čimer je vez z njo dokončno prekinjena.” Od političnega zornega kota, o katerem bi se dalo razpravljati na več kot en način, se nato oddalji in pripozna, da je poezija obstajala, obstaja in bo obstajala v svojem svetu (“Stvar poezije je predvsem poezija.”), ne glede na ugodnost ali neugodnost zgodovinskega trenutka. Če se ta spis začne z najbolj grenko polemičnostjo, kar je v knjigi najdemo, pa se besedilo v nadaljevanju razvije v čisto praznovanje, v metafizično “čago” poezije, ki je rezervirana za najbolj izbirčne vztrajneže, le da jo potem sami delijo naprej s svetom v neskončnem krogu izmenjave človeškega skozi umetnost.

V ostalih spisih je grenke polemičnosti manj. Priplazi se skozi stavek, opazko, misel, dovtip, in še takrat je marsikdaj pospremljena z ironičnim humorjem, kar pomeni, da kot scenaristka in naratorica tega esejističnega dokumentarca o temah, ki ne bodo zanimale najbolj splošne populacije in tudi ne vseh zaljubljenecv v umetnost, razume, da mora bralko in bralca nagraditi z nekaj iskre, če ju ne želi pripeljati žejna čez vodo. Posamezne teme obdelava skozi izkustvene etape, kot jih navrže spomin, in skozi asociacije. Te vzbudijo vnaprej načrtano poanto, ki je sploh zakrivila izbor vsebine, medtem ko se v besednih igrach, kjer marsikdaj zaplešeta sleng in umetniško izrazoslovje, rodi avtentičen osebni izraz. *Kieślowski* se ne pokaže le kot eden od avtoričinih vstopov v umetnost, temveč tudi v osrčje mesta Ljubljane – v Slovensko kinoteko. Spis *EKV* nas vrne v čas, ko smo v avtomobilih poslušali kasete. Esej *Čaj* je hvalnica obredu, tako rekoč duhovnemu postopku, ki je blizu tudi najbolj zadržim ateistom, sicer pa gre za eno redkih, a civilizacijsko temeljnih stvari, ki jih je Zahod zelo hitro posvojil od Vzhoda; v besedilu med drugim srečamo pisatelja in pesnika Petra Svetino, ki je nedavno za eno od literarnih revij prav tako napisal sijaen esej o pojavljanju čaja v slovenski literaturi. Krompir ni samo krompir, temveč je predvsem spomin na bico. “Bica je živela v nizki rudarski hiši, dvojčku, sredi vasi kraj gozda. V njem je nabirala dračje in odpadlo lubje, tisto, kar ni več prišlo prav nikomur in bi sicer zgnilo in propadlo, ona pa je

na svoji koži občutila revščino in še predobro vedela, kako *skop pošobat*, kar bi šlo sicer v nič.” Tudi besedilo *Pisma* je nostalgično, le da tega občutka zares ne daje, saj pisanje z roko ne bo nikoli zares izginilo. Tema prihodnosti pa bodo ostali tudi vlaki, ki “so ravno dovolj hitri, da omogočijo učinkovito puščanje doživetega za sabo, a hkrati dovolj počasni, da vabijo h kontemplaciji. To je čas, ko lahko hkrati razmišljaš in pozabljaš.” Zaključuje se s *Knjigarno*, pri čemer je treba povedati, da so VigeVageKnjige po Mariborki nedavno odprle že drugo malo knjigarno – ljubljansko Šiško, za navdih pa se Zag Golob obrača k majhnim knjigarnam s svojih potovanj in k nekdanji knjigarni Behemot in njenemu lastniku Deanu Ivandiću. Povsem zadnja etapa je *Drevo* oziroma čustveno pismo staremu kostanju, ki so ga posekali.

Knjiga esejev *Poskus vsakdanjosti* že v naslovu govori o tem, da to, kar vsakdanje živimo, nekako ni tista vsakdanjost, ki si jo želimo. Ljubiteljice in ljubitelji esejistike bodo ta poskus težko zaobšli, poiskati pa ga velja kljub temu, da je ovitek tako rekoč prazen, sestavljen iz drobnih rdečih in turkiznih pikic, ki lahko pomenijo ... kar koli že vanje projiciramo.